

การศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาโมเดล SIA อย่างมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานรัฐ: กรณีจังหวัดสุราษฎร์ธานี¹

A study of the Problems and Needs of the Community Regarding the Participatory Development of a SIA Model in Government Road Development Projects: A Case Study of Surat Thani Province

กนกกุล เพชรอุทัย² และอับดุลเลาะ เจ๊ะหลง³
Kanokkul Phetuthai and Abdullah Chelong

Received: February 12, 2025

Revised: April 14, 2025

Accepted: May 15, 2025

บทคัดย่อ

บทความวิจัยเชิงคุณภาพนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและความต้องการของชุมชนในการพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) อย่างมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี การวิจัยดำเนินการโดยวิเคราะห์เอกสาร จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จำนวน 30 เรื่อง และสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย จำนวน 35 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา และการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า ผลการวิจัย พบว่า ปัญหาสำคัญของชุมชน 6 ประการ ได้แก่ 1) การสื่อสารและการเข้าถึงข้อมูลโครงการที่ไม่ครอบคลุม 2) การขาดการมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ 3) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะมลพิษทางอากาศและเสียงรบกวน 4) ปัญหาด้านการจราจรและความปลอดภัยในการเดินทาง 5) ความโปร่งใสในการดำเนินโครงการและการใช้จ่ายงบประมาณ และ 6) ผลกระทบต่อวิถีชีวิตและเศรษฐกิจชุมชน ส่วนความต้องการของชุมชนที่สำคัญ ประกอบด้วย 1) ต้องการระบบสื่อสารที่โปร่งใสและการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจอย่างแท้จริง 2) ต้องการมาตรการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและเสียงรบกวน 3) ต้องการเส้นทางชั่วคราวที่ปลอดภัยระหว่างการก่อสร้าง 4) ต้องการความโปร่งใสในการดำเนินโครงการและระบบติดตามผลกระทบแบบเรียลไทม์ 5) ต้องการการสนับสนุนด้านอาชีพและการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจ และ 6) ต้องการการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นควบคู่กับการพัฒนา ผลการวิจัยนำไปสู่การพัฒนาโมเดล "SIA-PIC-I" ซึ่งประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ได้แก่ การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืน การสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน ความรับผิดชอบและ

¹ บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง การพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาทางต่างระดับของหน่วยงานราชการ ในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

²⁻³ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่; Prince of Songkla University, Hat Yai Campus
Corresponding author, e-mail: kanokkul.phe@sru.ac.th, Tel. 097-1939447

ความโปร่งใส ความปลอดภัยและสุขภาพของประชาชน ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน และการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลกระทบทางสังคมที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและการลดผลกระทบเชิงลบอย่างยั่งยืน

คำสำคัญ: สภาพปัญหาและความต้องการของชุมชน, การพัฒนาโมเดล SIA, การมีส่วนร่วม, โครงการพัฒนาทางของหน่วยงานรัฐ

Abstract

The purposes of this qualitative research were to study the problems and needs of the community in developing a participatory Social Impact Assessment (SIA) model for road development projects by government agencies in Surat Thani Province. The research was conducted through document analysis of 30 related research papers and in-depth interviews with 35 stakeholders. Data was analyzed using content analysis and triangulation. The research findings revealed that six major problems facing the community: 1) inadequate communication and access to project information; 2) lack of participation in the decision-making process; 3) environmental impacts, particularly air and noise pollution; 4) traffic congestion and travel safety issues; 5) transparency in project implementation and budget spending; and 6) impacts on community lifestyles and the economy. The key community needs included 1) a transparent communication system and genuine participation in decision-making were needed, 2) measures to mitigate environmental impacts and noise pollution were required; 3) safe temporary routes during construction were needed; 4) transparency in project implementation and a real-time impact monitoring system were needed; 5) support for employment and access to economic resources was needed; and 6) promotion of local culture alongside development was needed. The research results led to the development of the "SIA-PIC-I" model, which consisted of six main components, namely sustainable infrastructure development, communication and public participation, accountability and transparency, public safety and health, economic and cultural strength of the community, and stakeholder participation. This model served as a guideline for social impact assessment that emphasized community participation and sustainable mitigation of negative impacts.

Keywords: community problems and needs, SIA model development, participation, government road development projects

บทนำ

การพัฒนาชุมชนที่ยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกขั้นตอนของกระบวนการพัฒนา โดยเฉพาะในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานขนาดใหญ่ที่มีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต และเศรษฐกิจของชุมชนโดยตรง การพัฒนาระบบคมนาคม โดยเฉพาะโครงการก่อสร้างทางหลวง ถือเป็นหนึ่งในนโยบายระดับชาติที่มุ่งกระตุ้นเศรษฐกิจ เพิ่มการเชื่อมโยงพื้นที่และยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน อย่างไรก็ตาม โครงการเหล่านี้มักสร้างทั้งผลลัพธ์เชิงบวกและเชิงลบต่อชุมชนในพื้นที่ และหากขาดกลไกการมีส่วนร่วมและการประเมินผลกระทบอย่างเป็นระบบ ก็อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชนได้

การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) จึงเป็นกระบวนการสำคัญในการวิเคราะห์ คาดการณ์ และจัดการผลกระทบที่เกิดจากโครงการพัฒนาทั้งทางตรงและทางอ้อม ครอบคลุมผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และสุขภาวะของประชาชนในพื้นที่ การดำเนิน SIA อย่างมีส่วนร่วมไม่เพียงช่วยลดความเสี่ยงจากผลกระทบเชิงลบ แต่ยังเป็นกลไกส่งเสริมความโปร่งใส ความไว้วางใจ และการยอมรับจากภาคประชาชนต่อโครงการของรัฐอีกด้วย นอกจากนี้ SIA ยังมีบทบาทสำคัญในการขับเคลื่อนเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืน (SDGs) ของสหประชาชาติ และยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปีของประเทศไทย โดยเน้นการป้องกันผลกระทบที่ไม่พึงประสงค์ และส่งเสริมผลกระทบเชิงบวกในทุกมิติของการพัฒนา ในบริบทของประเทศไทย กระบวนการดำเนิน SIA ในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานหลายพื้นที่ยังประสบปัญหา ทั้งในด้านการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง การละเลยข้อมูลบริบทท้องถิ่น และการมีส่วนร่วมของประชาชนที่ยังอยู่ในระดับจำกัด ส่งผลให้โครงการบางแห่งไม่สามารถตอบสนองความต้องการของชุมชนได้อย่างแท้จริง และในบางกรณีกลายเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งและการต่อต้านจากภาคประชาชน

จังหวัดสุราษฎร์ธานีเป็นพื้นที่ที่มีการลงทุนด้านโครงสร้างพื้นฐานอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะโครงการพัฒนาทางหลวง เพื่อเชื่อมโยงระบบคมนาคมและสนับสนุนเศรษฐกิจภาคใต้ จากการสำรวจพื้นที่พัฒนาโครงการ ครอบคลุมบริเวณทางแยกจุดตัดทางหลวงหมายเลข 420 กับทางหลวงหมายเลข 401 (แยกท่ากูป) และจุดตัดถนนเทศบาล (แยกตาปาน) ในพื้นที่ตำบลวัดประดู่และตำบลมะขามเตี้ย อำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี เบื้องต้นพบว่า โครงการเหล่านี้มีผลกระทบในหลายมิติ เช่น การเวนคืนที่ดิน การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างอาชีพและรายได้ ความเสี่ยงด้านสุขภาพจากฝุ่นและเสียง รวมถึงผลกระทบต่อวัฒนธรรมชุมชนและโครงสร้างสังคมในระดับพื้นที่ ในขณะที่ประชาชนยังขาดโอกาสในการรับรู้ข้อมูลหรือมีส่วนร่วมในการตัดสินใจที่เกี่ยวข้องกับโครงการอย่างแท้จริง ฉะนั้นปัญหาการวิจัยหลัก คือ การพัฒนารูปแบบ SIA ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาทางในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยมีประเด็นย่อยที่ต้องพิจารณา ได้แก่ 1) ปัญหาและความต้องการของชุมชน ในการพัฒนาทางหลวงในจังหวัดสุราษฎร์ธานี 2) กลไกและแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาโมเดล SIA 3) การออกแบบช่องทางการสื่อสารและการรับฟังความคิดเห็น ที่มีประสิทธิภาพและโปร่งใส 4) บทบาท

ของหน่วยงานรัฐและชุมชน ในการร่วมมือกันเพื่อให้โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานเกิดประโยชน์สูงสุด

จากงานวิจัยในต่างประเทศ เช่น Vanclay, F. (2003); Esteves, A. M., Franks, D. & Vanclay, F. (2012) ซึ่งให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชน และการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเป็นหัวใจสำคัญของ SIA ที่ประสบผลสำเร็จ Becker, H. A. & Vanclay, F. (2003) ยังเสนอว่า การดำเนิน SIA อย่างครอบคลุมและโปร่งใสจะช่วยลดความขัดแย้ง และเสริมสร้างความชอบธรรมให้กับโครงการพัฒนา ขณะที่ในประเทศไทย นักวิชาการไทย เช่น สุชาดา จักรพิสูทธิ์ (2547); สมบัติ นามบุรี (2562); นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์ (2531) ได้แบ่งระดับและลักษณะของการมีส่วนร่วมไว้อย่างชัดเจนทั้งในมิติของเหตุผล ความผูกพันทางใจ และกลไกทางสถาบัน ซึ่งล้วนเป็นฐานแนวคิดสำคัญในการออกแบบกระบวนการ SIA ที่ตอบสนองต่อความหลากหลายของชุมชนในแต่ละพื้นที่ อีกทั้ง กนกกุล เพชรอุทัย (2567) ยังได้เน้นถึงบทบาทของการมีส่วนร่วมในการคลี่คลายความขัดแย้งในพื้นที่โครงการ โดยเฉพาะในโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งสะท้อนให้เห็นถึงความสำคัญของการสื่อสารอย่างทั่วถึง การเปิดพื้นที่รับฟังความคิดเห็น และการออกแบบกระบวนการทดแทนผลกระทบอย่างเป็นธรรมต่อประชาชนที่ได้รับผลกระทบโดยตรง

การศึกษานี้ มุ่งหวังที่จะนำเสนอแนวทางในการปรับปรุงกระบวนการประเมินผลกระทบทางสังคมให้มีความครอบคลุมและตอบสนองต่อความต้องการของชุมชน เพื่อให้โครงการพัฒนาทางหลวงสามารถดำเนินไปอย่างยั่งยืนและลดผลกระทบด้านลบต่อประชาชนในพื้นที่ และเพื่อเสนอแนวทางพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) ที่เน้นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง โดยคาดหวังให้โมเดลดังกล่าวสามารถนำไปใช้กับโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานรัฐในพื้นที่ และเป็นต้นแบบสำหรับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะบริบทใกล้เคียงกัน ดังนั้นจำเป็นต้องมีการพัฒนารูปแบบ (Model) การประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment: SIA) ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริง เพื่อให้โครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานสามารถดำเนินการได้อย่างยั่งยืนและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชน

วัตถุประสงค์

ศึกษาสภาพปัญหาและความต้องการต่อการพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

วิธีดำเนินการวิจัย

บทความวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเป็นหลัก เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการที่หลากหลาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ลึกซึ้งและรอบด้าน โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. การศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องจำนวน 30 เรื่อง แบ่งเป็นงานวิจัยในประเทศ 16 เรื่อง และต่างประเทศ 14 เรื่อง จากฐานข้อมูลสำคัญ เช่น Scopus, Web of Science และ

Google Scholar และเก็บข้อมูลภาคสนามผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึกโดยใช้แนวคำถามแบบกึ่งโครงสร้างและการสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม

2. การคัดเลือกกลุ่มตัวผู้ให้ข้อมูลหลัก แบบเจาะจง (Purposive Sampling) รวมทั้งสิ้น 35 คน ประกอบด้วย กลุ่มประชาชนที่อยู่อาศัยบริเวณเขตทางศึกษาแนวประชิดโครงการ จำนวน 5 คน คริวเรือนในรัศมี 0-500 เมตร จำนวน 5 คน ในรัศมี 10 กิโลเมตร จำนวน 5 คน ตัวแทนจากหน่วยงานภาครัฐ 5 คน ตัวแทนจากกลุ่มพื้นที่อ่อนไหวจำนวน 5 คน และ ตัวแทนจากสถานประกอบการในพื้นที่ 5 คน และตัวแทนจากกลุ่มเวนคืนที่ดิน จำนวน 5 คน รวมทั้งสิ้น 35 คน ซึ่งแบ่งกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักตามเกณฑ์การศึกษาการวิเคราะห์ผลกระทบสังคม (SIA) เพื่อวิเคราะห์สภาพปัญหาและความต้องการกระบวนการมีส่วนร่วมการประเมินผลกระทบทางสังคมกรณีศึกษาโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานภาครัฐในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

3. การออกแบบการเก็บข้อมูลใช้แนวคิด “วงจรรวบรวมข้อมูล” (The Data Collection Circles) (Creswell, J. W., Hanson, W. E., Clark Plano, V. L. & Morales, A., 2007; จุมพล หุ่นพานิช และชมภูษ หุ่นนาค, 2565) โดยผสมผสานข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกต และเอกสารอย่างเป็นระบบ พร้อมตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation) ทั้งในด้านแหล่งที่มา เวลา และสถานการณ์

4. การวิเคราะห์ข้อมูลใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) เพื่อระบุประเด็นหลักและประเด็นย่อยในการจัดหมวดหมู่ข้อมูล สังเคราะห์และเชื่อมโยงกับวัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษานี้ได้รับการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี เลขที่ SRU-EC 2025/025 โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการตามหลักจริยธรรมการวิจัยอย่างเคร่งครัด ทั้งในด้านการขอความยินยอมอย่างสมัครใจ (Informed Consent) การไม่เปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล และการให้สิทธิในการถอนตัวจากการให้ข้อมูลได้ตลอดเวลา

สรุปผลการวิจัย

ผลการวิจัยสภาพปัญหาและความต้องการของชุมชนต่อการพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี นำเสนอในรูปแบบตารางได้ ดังนี้

ตารางที่ 1 สภาพปัญหาและความต้องการต่อการพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม (SIA) ในโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในพื้นที่จังหวัดสุราษฎร์ธานี

ประเด็นหลัก (Main Themes)	ประเด็นย่อย (Sub-Themes)	ข้อมูลสำคัญที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล (Quotation)
1. การจราจรและการคมนาคม	- การจราจรติดขัด - การเข้าถึงบริการสาธารณะ	“การจราจรติดขัดมากขึ้นหลังจากเริ่มโครงการ” “การเข้าถึงบริการสาธารณสุขยากขึ้นเนื่องจากเส้นทางถูกปิด” “อุบัติเหตุจากสิ่งก่อสร้างบนไหล่ทาง” “อุบัติเหตุจากรถบรรทุกในช่วงเวลาการดำเนินการก่อสร้าง”

ประเด็นหลัก (Main Themes)	ประเด็นย่อย (Sub-Themes)	ข้อมูลสำคัญที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล (Quotation)
2. ผลกระทบด้าน สิ่งแวดล้อมและชีวิต	- ความปลอดภัยในการ เดินทาง	“ไม่มีป้ายเตือน เขตก่อสร้าง” “ขอให้มีการจัดเส้นทางชั่วคราวสำหรับการเข้าถึงบริการสาธารณะ”
	- เสี่ยงรบกวนจากการ ก่อสร้าง 1) มลพิษทางอากาศ 2) การจัดการของเสีย - การอนุรักษ์ทรัพยากร ธรรมชาติ	“เสียงดังจากการก่อสร้างรบกวนการใช้ชีวิตประจำวัน” “มีฝุ่นละอองจากกิจกรรมการดำเนินการก่อสร้าง” “มีขยะเพิ่มส่งกลิ่นเหม็นจากพื้นที่อยู่ของแรงงานก่อสร้างโครงการ” “โครงการพัฒนาบางโครงการส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การกัด เซาะชายฝั่ง หรือการเปลี่ยนแปลงในระบบนิเวศ ซึ่งส่งผลกระทบต่อ ดำรงชีวิตและอาชีพของชุมชนท้องถิ่น “ “รักษาทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นแหล่งรายได้และวิถีชีวิตของชุมชน”
3. การสื่อสารและการ มีส่วนร่วมของ ชุมชน	- การขาดข้อมูลจาก หน่วยงานรัฐ - ความต้องการมีส่วนร่วมใน การตัดสินใจ - การจัดประชุมชี้แจงข้อมูล โครงการ	“ขาดข้อมูลและการสื่อสารจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ” “ต้องการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับโครงการ” “ขอให้มีการจัดประชุมชี้แจงข้อมูลโครงการอย่างต่อเนื่อง”
4. ความปลอดภัยและ สุขภาพของชุมชน	- ความกังวลเกี่ยวกับความ ปลอดภัยของเด็ก - การเข้าถึงบริการ สาธารณสุข - มาตรการป้องกันอุบัติเหตุ ในพื้นที่ก่อสร้าง	“มีความกังวลเกี่ยวกับความปลอดภัยของเด็ก ๆ ที่ต้องเดินทางผ่านพื้นที่ ก่อสร้าง” “การเข้าถึงบริการสาธารณสุข ยากขึ้นเนื่องจากเส้นทางถูกปิด” “ไม่ปฏิบัติตามมาตรการป้องกันอุบัติเหตุในพื้นที่ก่อสร้าง เช่น ทำงานใน เวลากลางคืน” “อุบัติเหตุจากรถบรรทุกที่บรรทุกของชาวบ้าน” “ต้องการมาตรการลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและเสียงรบกวน” “ขอให้มีการจัดเส้นทางชั่วคราวสำหรับการเข้าถึงบริการสาธารณะ”
5. ความโปร่งใสและ ความไว้วางใจใน หน่วยงานรัฐ	- ความโปร่งใสในการดำเนิน โครงการ - การใช้จ่ายงบประมาณ - การสื่อสารที่ชัดเจนและ ตรงไปตรงมา	“ต้องการความโปร่งใสในการดำเนินโครงการและการใช้จ่าย งบประมาณ” “ขอให้นำเสนอผลกระทบทั้งด้านบวกและลบจากการพัฒนาทาง” “ต้องการให้หน่วยงานภาครัฐชี้แจงข้อมูลโครงการอย่างโปร่งใส และ ติดตามมีระบบการติดตาม ตรวจสอบผลกระทบแบบเรียลไทม์ เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่สามารถเตรียมตัวและปรับตัวต่อการ เปลี่ยนแปลงที่อาจเกิดขึ้น”
6. สภาพเศรษฐกิจของ ชุมชน	- โครงสร้างอาชีพและ รายได้ - การเข้าถึงแหล่งทุนและ ทรัพยากรทางเศรษฐกิจ - ปัญหาหนี้สินและความ ยากจน	“ชุมชนต้องการให้มีการประเมินและจัดการผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และสังคมอย่างรอบคอบ” “เราทำงานเกษตรเป็นหลัก แต่รายได้ไม่แน่นอน ขึ้นอยู่กับฤดูกาลและ สภาพอากาศ” “งานรับจ้างทั่วไปมีบ้าง แต่ไม่เพียงพอสำหรับเลี้ยงครอบครัว” “การขอกู้เงินจากธนาคารยากมาก เพราะไม่มีหลักทรัพย์สินค้ำประกัน” “อยากได้ทุนมาลงทุนเพิ่ม แต่ไม่รู้จะหาจากที่ไหน” “หนี้สินเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เพราะรายได้ไม่พอใช้จ่าย” “พยายามประหยัดแล้ว แต่ยังไม่พอใช้ ต้องกู้หนี้ยืมสินมาเสริม”
7. สังคมและวัฒนธรรม	- การศึกษาและการเข้าถึง การเรียนรู้ - สุขภาพและการเข้าถึง บริการสาธารณสุข	“เด็กหลายคนยังขาดโอกาสในการศึกษา เนื่องจากปัญหาทางเศรษฐกิจ และการขาดแคลนทรัพยากร” “การสนับสนุนการเรียนรู้ตลอดชีวิตยังไม่เพียงพอ ทำให้ผู้ใหญ่ในชุมชน ขาดทักษะที่จำเป็น”

ประเด็นหลัก (Main Themes)	ประเด็นย่อย (Sub-Themes)	ข้อมูลสำคัญที่ได้จากผู้ให้ข้อมูล (Quotation)
	- ประเพณีและวัฒนธรรมท้องถิ่น	“การเข้าถึงบริการสาธารณสุขยังมีข้อจำกัด โดยเฉพาะในพื้นที่ห่างไกล” “ชุมชนต้องการการส่งเสริมสุขภาพและการป้องกันโรคที่เข้มแข็งขึ้น” “การเปลี่ยนแปลงทางสังคมทำให้ประเพณีท้องถิ่นบางอย่างถูกละเลย” “ชุมชนต้องการฟื้นฟูและส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นให้กับคนรุ่นใหม่”

ที่มา: กนกกุล เพชรอุทัย และอับดุลเลาะ เจ๊ะหลง (2568)

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่โครงการพัฒนาทางของหน่วยงานรัฐในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยสามารถสรุปผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนออกเป็น 3 มิติหลักได้แก่ ผลกระทบทางสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยแยกออกเป็นด้านบวกและด้านลบอย่างชัดเจน ดังนี้

ตารางที่ 2 ตารางสรุปผลกระทบจากการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในพื้นที่โครงการพัฒนาทางของหน่วยงานรัฐในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ในแต่ละมิติ

มิติผลกระทบ	ผลกระทบเชิงบวก	ผลกระทบเชิงลบ
สังคม	- โอกาสในการเข้าถึงพื้นที่และบริการ เนื่องจากโครงการพัฒนาทางทำให้การเดินทางระหว่างพื้นที่สะดวกขึ้น ส่งผลให้ประชาชนบางกลุ่มเข้าถึงโรงเรียน โรงพยาบาล และบริการภาครัฐได้ง่ายขึ้น - การยกระดับความทันสมัยของชุมชน โครงการพัฒนาทางนำมาซึ่งการปรับปรุงภูมิทัศน์ และสร้างภาพลักษณ์ใหม่ให้กับพื้นที่ เช่น มีการติดตั้งไฟถนน ป้ายจราจรและระบบสาธารณูปโภคใหม่ในบางจุด - การส่งเสริมการรวมกลุ่มของชุมชนเกิดการจัดเวทีประชาคมในบางพื้นที่ ช่วยให้ชาวบ้านมีเวทีแสดงความเห็นและรวมกลุ่มกันอย่างเข้มแข็งมากขึ้น	- ความขัดแย้งระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ ขาดการสื่อสารที่โปร่งใส ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจในหลายพื้นที่ - ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตการเดินทางลำบากในระหว่างการก่อสร้าง เสี่ยงอุบัติเหตุจากการไม่มีป้ายเตือนหรือทางเบี่ยง - ผลกระทบต่อสุขภาพจิต ประชาชนบางกลุ่ม โดยเฉพาะผู้สูงอายุและเด็ก เกิดความเครียดและความกังวลจากเสียงรบกวนและความไม่แน่นอนของการดำเนินโครงการ - การเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมท้องถิ่น: การเข้ามาของผู้รับเหมาและแรงงานต่างถิ่นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในวิถีชีวิตและความสัมพันธ์ของคนในชุมชน
เศรษฐกิจ	- การกระตุ้นเศรษฐกิจในระยะสั้น การจ้างงานจากโครงการก่อสร้าง เช่น ลูกจ้างทั่วไปในชุมชน ทำให้บางครัวเรือนมีรายได้เพิ่ม - การเปิดโอกาสทางธุรกิจ ร้านค้าเล็ก ๆ ได้รับประโยชน์จากการซื้อขายสินค้าให้กับคนงาน และมีการเปิดร้านอาหาร/เครื่องดื่มในพื้นที่ใกล้โครงการมากขึ้น - มูลค่าอสังหาริมทรัพย์ที่เพิ่มขึ้น ในบางพื้นที่ พบว่าที่ดินติดทางหลวงมีราคาสูงขึ้นและได้รับความสนใจจากนักลงทุน	- รายได้ไม่แน่นอน เช่น กลุ่มเกษตรกรและแรงงานนอกระบบยังคงได้รับผลกระทบจากการเวนคืนที่ดินหรือขาดทางเข้าออกที่เหมาะสม - ปัญหานี้สินเพิ่มขึ้น ผู้ได้รับผลกระทบบางรายต้องกู้หนี้ยืมสินเพื่อปรับตัวหรือหาแหล่งรายได้ใหม่จากที่ดินที่สูญเสียไป - ความเหลื่อมล้ำด้านการเข้าถึงทรัพยากร กลุ่มเปราะบาง เช่น คนพิการและผู้สูงอายุ ยังขาดช่องทางสนับสนุนในการเข้าถึงทุนหรือการจ้างงานที่เหมาะสม

มิติผลกระทบ	ผลกระทบเชิงบวก	ผลกระทบเชิงลบ
สิ่งแวดล้อม	1. การสร้างมาตรฐานสิ่งแวดล้อมใหม่ในบางโครงการ บางโครงการมีการติดตั้งถังขยะ แผงป้ายเตือน และการวางแผนพื้นที่เขียว (Landscape Design) ซึ่งสะท้อนแนวโน้มการบริหารจัดการที่ดีขึ้น 2. การตระหนักรู้ในชุมชนเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม การเกิดปัญหาด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ชุมชนบางแห่งเริ่มรวมกลุ่มเพื่อจัดการทรัพยากรของตน เช่น การแยกขยะ การปลูกต้นไม้กันเสี่ยง	1. มลพิษทางอากาศและเสียง การดำเนินงานของรถบรรทุก เครื่องจักร และการระเบิดหินในบางพื้นที่ก่อให้เกิดเสียงรบกวนและฝุ่นละอองที่ส่งผลต่อสุขภาพ 2. ปัญหาขยะและน้ำเสียจากแคมป์คนงาน การบริหารจัดการของเสียยังไม่เป็นระบบ โดยเฉพาะในจุดตั้งแคมป์ชั่วคราว ส่งผลต่อสุขอนามัยของชุมชน 3. ผลกระทบต่อระบบนิเวศท้องถิ่น การปรับหน้าดินและตัดต้นไม้ส่งผลให้แหล่งที่อยู่อาศัยของสัตว์ป่าและทรัพยากรดินเสื่อมโทรม โดยไม่มีการฟื้นฟูพื้นที่หลังโครงการชัดเจน

ที่มา: กนกกุล เพชรอุทัย และอับดุลเลาะ เจ๊ะหลง (2568)

โดยสรุปแล้วปัญหาและความต้องการของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานราชการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยพบว่า ปัญหาหลักประกอบด้วย 1) การจราจรและคมนาคม ที่ได้รับผลกระทบจากการปิดเส้นทางและอุบัติเหตุจากพื้นที่ก่อสร้าง 2) ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม ได้แก่ มลพิษทางอากาศ เสียงรบกวน และขยะจากแคมป์คนงาน 3) การขาดการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่ทำให้เกิดความไม่ไว้วางใจต่อหน่วยงานรัฐ 4) ปัญหาความปลอดภัยและสุขภาพของชุมชน โดยเฉพาะความเสี่ยงของเด็กและการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ยากขึ้น และ 5) ความโปร่งใสของโครงการและการใช้จ่ายงบประมาณ ที่ประชาชนต้องการให้มีการเปิดเผยข้อมูลอย่างชัดเจน

ในด้านเศรษฐกิจและสังคม พบว่า ชุมชนได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างอาชีพ รายได้ที่ไม่แน่นอน และการเข้าถึงแหล่งทุนที่จำกัด ส่งผลให้เกิดปัญหาหนี้สินและความยากจน นอกจากนี้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมยังส่งผลกระทบต่อการศึกษา การเรียนรู้ตลอดชีวิต และการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น ชุมชนต้องการให้มีการสนับสนุนอาชีพ การเข้าถึงบริการทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้น และการฟื้นฟูวัฒนธรรมประเพณีให้เข้มแข็งยิ่งขึ้น อีกทั้ง พบว่า โครงการพัฒนาทางของหน่วยงานรัฐในจังหวัดสุราษฎร์ธานีส่งผลกระทบต่อชุมชนทั้งในด้านบวกและด้านลบอย่างหลากหลายในมิติสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม โดยในด้านบวก ชุมชนได้รับประโยชน์จากการเข้าถึงพื้นที่และบริการสาธารณะที่ดีขึ้น การพัฒนาภูมิทัศน์และสิ่งอำนวยความสะดวก ตลอดจนโอกาสทางเศรษฐกิจจากการค้าขาย การจ้างงานระยะสั้น และการเพิ่มมูลค่าทรัพย์สิน รวมถึงการส่งเสริมการเรียนรู้และความร่วมมือของชุมชนกับหน่วยงานภาครัฐ

ขณะเดียวกัน ด้านลบของโครงการกลับสร้างผลกระทบอย่างมีนัยสำคัญ เช่น ปัญหาการสื่อสารที่ไม่ทั่วถึง ความไม่ไว้วางใจต่อภาครัฐ การเพิ่มขึ้นของมลภาวะจากฝุ่นและเสียง การเวนคืนที่ดินโดยไม่มีระบบชดเชยที่เป็นธรรม การสูญเสียรายได้และโอกาสทางเศรษฐกิจของกลุ่มเปราะบาง ตลอดจนผลกระทบต่อสุขภาพกายและสุขภาพจิตของคนในชุมชน การเชื่อมโยงทั้งสองด้านของ

ผลกระทบสะท้อนให้เห็นว่า แม้โครงการพัฒนาจะมีเป้าหมายเพื่อส่งเสริมความเจริญและยกระดับคุณภาพชีวิต แต่หากขาดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ และมาตรการจัดการผลกระทบที่รอบด้าน ย่อมไม่อาจสร้างความยั่งยืนหรือความไว้วางใจระหว่างภาครัฐกับชุมชนได้อย่างแท้จริง

จากผลการวิจัย ข้อเสนอแนะในการพัฒนาโมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) ได้แก่ 1) การพัฒนาระบบสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ให้ประชาชนได้รับข้อมูลที่ถูกต้องและมีโอกาสเข้าร่วมตัดสินใจ 2) การบูรณาการมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม เพื่อลดผลกระทบจากโครงการ 3) การใช้เทคโนโลยีติดตามผลกระทบแบบเรียลไทม์ เพื่อความโปร่งใสและการปรับตัวของชุมชน 4) การสนับสนุนด้านเศรษฐกิจและการสร้างอาชีพ เพื่อลดความยากจน และ 5) การฟื้นฟูและส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่ไปกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน ทั้งนี้ การดำเนินการตามแนวทางดังกล่าวจะช่วยให้การพัฒนาโครงการเกิดขึ้นอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นหัวใจหลัก

อภิปรายผลการวิจัย

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นประเด็นปัญหาและความต้องการที่สำคัญของชุมชนต่อโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานรัฐในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ซึ่งสามารถจำแนกและอภิปรายได้โดยเปรียบเทียบกับแนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. ผลกระทบด้านคมนาคมและผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต ได้แก่ ผลกระทบจากการปิดเส้นทางและการเพิ่มขึ้นของอุบัติเหตุในพื้นที่ก่อสร้างสะท้อนถึงปัญหาด้านโครงสร้างพื้นฐานและการจัดการโครงการที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “สิทธิในการเข้าถึงโครงสร้างพื้นฐานของประชาชน” (Harvey, D., 2015) ที่ชี้ให้เห็นว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานควรคำนึงถึงสิทธิและความเท่าเทียมของประชาชนในการเดินทางและเข้าถึงบริการสาธารณะ การศึกษาของ Litman, T. (2013) ยังระบุว่าปัญหาความแออัดส่งผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตของประชาชน และการออกแบบที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบต่อชุมชนอาจทำให้เกิดความไม่พอใจและความขัดแย้งระหว่างรัฐกับประชาชน

2. ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและสุขภาพ ได้แก่ มลพิษทางอากาศ เสี่ยงรบกวน และขยะจากแคมป์คนงานเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของชุมชน แนวคิดเรื่อง “สิ่งแวดล้อมและความเป็นอยู่ที่ดี” (Environmental Justice) ของ Bullard, R.D. (1990) อธิบายว่าประชาชนควรได้รับการปกป้องจากผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมจากโครงการพัฒนา โครงการที่มีการบริหารจัดการขยะและลดผลกระทบด้านเสียงรบกวนจะช่วยลดผลกระทบเชิงลบต่อชุมชน ตามรายงานของ World Health Organization (2018) ยังชี้ให้เห็นว่า มลพิษจากฝุ่นละอองสามารถก่อให้เกิดโรกระบบทางเดินหายใจและโรคเรื้อรัง ซึ่งแสดงให้เห็นว่าการวางแผนโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานต้องมีมาตรการควบคุมผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมอย่างเข้มงวด

3. การสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน ได้แก่ การขาดการสื่อสารที่ดีและการไม่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจส่งผลให้เกิดความไม่ไว้วางใจต่อหน่วยงานรัฐ ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการมีส่วนร่วมของประชาชน (Arnstein, S.R., 1969) ที่ชี้ให้เห็นว่าการมีส่วนร่วมของประชาชนมีหลายระดับ ตั้งแต่การให้ข้อมูลไปจนถึงการมีอำนาจร่วมในการตัดสินใจ การวิจัยของ Rowe, G. & Frewer, L. J. (2005) ยังชี้ว่าการสื่อสารที่โปร่งใสและเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าร่วมกระบวนการวางแผนสามารถลดความขัดแย้งและเพิ่มความไว้วางใจต่อหน่วยงานรัฐได้

4. ความปลอดภัยและสุขภาพของชุมชน ได้แก่ ความเสี่ยงของเด็กในการเดินทางผ่านพื้นที่ก่อสร้างและการเข้าถึงบริการสาธารณสุขที่ลดลงเป็นปัญหาสำคัญที่สะท้อนถึงแนวคิดด้าน “สิทธิขั้นพื้นฐานของประชาชนต่อความปลอดภัยและสุขภาพ” (Sen, A., 1999) ซึ่งระบุว่า รัฐควรมีมาตรการป้องกันความเสี่ยงด้านสุขภาพและความปลอดภัยในพื้นที่ก่อสร้างเพื่อปกป้องประชาชน งานศึกษาของ Gifford, R. & Nilsson, A. (2014) ยังระบุว่าความเครียดจากเสียงรบกวนและมลพิษจากโครงการก่อสร้างสามารถส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิตและพฤติกรรมของประชาชนได้

5. ความโปร่งใสของโครงการและการใช้จ่ายงบประมาณ ได้แก่ ความต้องการของประชาชนในการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับโครงการและการใช้จ่ายงบประมาณสอดคล้องกับแนวคิดเรื่อง “ธรรมาภิบาลและความโปร่งใส” (Good Governance) ของ World Bank (1992) ที่ระบุว่า การบริหารโครงการภาครัฐควรมีความโปร่งใส เปิดเผยข้อมูล และให้ประชาชนสามารถตรวจสอบได้ งานวิจัยของ Fung, A. (2006) ยังชี้ให้เห็นว่าการเปิดเผยข้อมูลต่อสาธารณะช่วยสร้างความไว้วางใจและลดข้อขัดแย้งในการดำเนินโครงการภาครัฐ

6. ผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคม ได้แก่ ผลกระทบด้านโครงสร้างอาชีพ รายได้ที่ไม่แน่นอน และการเข้าถึงแหล่งทุนที่จำกัดสะท้อนถึงแนวคิดของ Sen, A. (1999) เรื่องเสรีภาพทางเศรษฐกิจ ซึ่งระบุว่าประชาชนควรได้รับโอกาสที่เท่าเทียมในการเข้าถึงทรัพยากรทางเศรษฐกิจเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต งานวิจัยของ Stiglitz, J. E. (2012) ยังเน้นว่าการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ไม่คำนึงถึงผลกระทบทางเศรษฐกิจของชุมชนอาจส่งผลให้เกิดความเหลื่อมล้ำและปัญหาความยากจน และในด้านสังคม การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างเมืองและการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานมีผลต่อการศึกษาและวัฒนธรรมท้องถิ่น แนวคิดของ Putnam, R.D. (2000) เรื่อง “ทุนทางสังคม” (Social Capital) อธิบายว่าการส่งเสริมวัฒนธรรมและการเรียนรู้ตลอดชีวิตเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การอภิปรายผลข้างต้นชี้ให้เห็นว่า ข้อค้นพบจากงานวิจัยสอดคล้องกับทั้งทฤษฎีสากลและงานวิจัยในประเทศจำนวนมาก โดยเฉพาะแนวคิดเรื่อง “สิทธิ ความเท่าเทียม และการมีส่วนร่วม” อย่างไรก็ตาม ผลการศึกษาในบางด้าน เช่น การขาดช่องทางที่เป็นระบบในการตรวจสอบโครงการ ยังไม่สอดคล้องกับแนวทางการดำเนิน SIA แบบสากล เช่นที่ Vanclay, F. (2003); Becker, H. A. & Vanclay, F. (2003) เสนอไว้ว่า SIA ต้องครอบคลุมทั้งกระบวนการวางแผน การติดตาม และการปรับแก้ตามข้อเสนอของชุมชน ผลกระทบของโครงการพัฒนาทางในจังหวัดสุ

ราษฎรธานีเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับหลายมิติ ทั้งด้านคมนาคม สิ่งแวดล้อม สุขภาพ เศรษฐกิจ และสังคม

การเชื่อมโยงกับแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ขาดการมีส่วนร่วมของประชาชนอาจนำไปสู่ความขัดแย้งและความไม่ไว้วางใจในโครงการภาครัฐ เพื่อให้โครงการพัฒนาทางเกิดขึ้นอย่างสมดุลและยั่งยืน ควรมีการพัฒนา โมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) ที่มุ่งเน้น 1) การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ 2) การบูรณาการมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมและสังคม 3) การใช้เทคโนโลยีติดตามผลกระทบแบบเรียลไทม์ 4) การสนับสนุนเศรษฐกิจชุมชน และ 5) การฟื้นฟูวัฒนธรรมและการศึกษา การดำเนินการตามแนวทางนี้จะช่วยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาและทำให้โครงการมีความยั่งยืนมากขึ้น

องค์ความรู้ใหม่

การศึกษานี้ได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับ ปัญหาและความต้องการของชุมชน ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการพัฒนาทางในจังหวัดสุราษฎร์ธานี โดยผลสัมฤทธิ์ที่ได้สามารถสรุปเป็น โมเดล “SIA-PIC-I” ซึ่งเป็นกรอบแนวทางสำหรับการพัฒนา โมเดลการประเมินผลกระทบทางสังคม (Social Impact Assessment - SIA) อย่างมีส่วนร่วม (Participatory) โดยอิงจากประเด็นที่พบในงานวิจัย โมเดล “SIA-PIC-I” เพื่อการประเมินผลกระทบทางสังคมอย่างมีส่วนร่วม

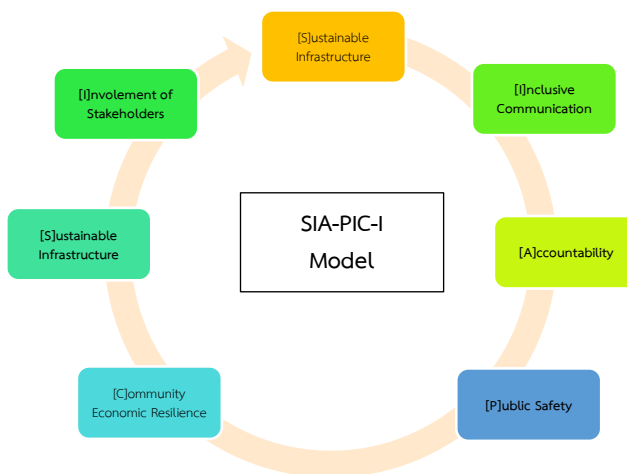
SIA-PIC-I เป็นกรอบแนวทางที่ประกอบด้วย 6 องค์ประกอบหลัก ซึ่งครอบคลุมปัญหาหลักที่พบและแนวทางแก้ไขที่เหมาะสม ได้แก่

1. S - Sustainable Infrastructure Development (การพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืน) ได้แก่ การลดผลกระทบด้านจราจรและคมนาคมโดยวางแผนเส้นทางสำรอง มีมาตรการด้านสิ่งแวดล้อม เช่น ลดมลพิษและเสียงรบกวน และกำหนดมาตรฐานด้านความปลอดภัยในการก่อสร้าง
2. I - Inclusive Communication and Participation (การสื่อสารและการมีส่วนร่วมของประชาชน) ได้แก่ การสร้างช่องทางการสื่อสารที่โปร่งใสและเข้าถึงง่าย เปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการตัดสินใจ และจัดประชุมชี้แจงข้อมูลโครงการอย่างต่อเนื่อง
3. A - Accountability and Transparency (ความรับผิดชอบและความโปร่งใสของหน่วยงานรัฐ) ได้แก่ การเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับงบประมาณและผลกระทบของโครงการ ใช้เทคโนโลยีติดตามผลกระทบแบบเรียลไทม์ และสร้างระบบตรวจสอบการดำเนินโครงการโดยภาคประชาชน
4. P - Public Safety and Health (ความปลอดภัยและสุขภาพของประชาชน) ได้แก่ การออกมาตรการลดความเสี่ยงต่ออุบัติเหตุในพื้นที่ก่อสร้าง ปรับปรุงการเข้าถึงบริการสาธารณสุขในพื้นที่ และจัดทำมาตรการป้องกันผลกระทบทางสุขภาพ เช่น การลดฝุ่นและเสียง
5. C - Community Economic and Cultural Resilience (ความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจและวัฒนธรรมของชุมชน) สนับสนุนอาชีพและการเข้าถึงแหล่งทุนของชุมชน และส่งเสริม

การเรียนรู้และพัฒนาทักษะที่เหมาะสมกับเศรษฐกิจในอนาคต พื้นฟูและรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ควบคู่กับการพัฒนาโครงการ

6. I - Involvement of Stakeholders (การมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย) กระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียหลักทั้งหมด ที่ได้รับผลกระทบหรือเกี่ยวข้องกับโครงการ ตั้งแต่ระยะเริ่มต้นของการวางแผนโครงการ การตัดสินใจ การดำเนินงานไปจนถึงการติดตามประเมินผล โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความโปร่งใส ความร่วมมือ และการยอมรับจากทุกฝ่าย

กล่าวโดยสรุปว่า โมเดล SIA-PIC-I สามารถนำไปใช้เป็นกรอบแนวทาง สำหรับการประเมินผลกระทบทางสังคมของโครงการพัฒนาทางได้โดยเน้น การมีส่วนร่วมของประชาชน และการลดผลกระทบเชิงลบ ให้ได้มากที่สุด การดำเนินการตามกรอบนี้ไม่เพียงช่วยให้เกิดการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่ตอบโจทย์ชุมชน แต่ยังช่วยสร้างความไว้วางใจระหว่างหน่วยงานภาครัฐและประชาชน ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน

(จาก S ไป C เป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องกัน โดยทั้งหมดต้องดำเนินการควบคู่กันไปเพื่อให้การพัฒนาโครงการมีความยั่งยืน)

ภาพที่ 1 องค์ความรู้ใหม่งานผลการศึกษา “โมเดล SIA-PIC-I”
(กนกกุล เพชรอุทัย และอับดุลเลาะ เจ๊ะหลง, 2568)

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในสองมิติ ได้แก่ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย และ ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ ดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1. กระทรวงคมนาคมและกรมทางหลวง ควรกำหนด นโยบายโครงสร้างพื้นฐานที่ยั่งยืน โดยจัดทำเส้นทางชั่วคราวเพื่อลดผลกระทบด้านการสัญจร และกำหนดมาตรฐานความปลอดภัย เช่น การติดตั้งป้ายเตือนและบังคับใช้กฎระเบียบที่เข้มงวดกับผู้รับเหมา
2. สำนักงานสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ควรผลักดัน นโยบายลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม โดยกำหนดมาตรการควบคุมมลพิษทางอากาศ เสียงรบกวน และขยะจากโครงการ เช่น การติดตั้งแผงกันเสียงและมาตรฐานการควบคุมฝุ่นในพื้นที่ก่อสร้าง
3. สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (สศช.) ควรบูรณาการ นโยบายส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนและการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยจัดเวทีประชาคมเพื่อรับฟังความคิดเห็น

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผลการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เพื่อปรับปรุงกระบวนการพัฒนาโครงการพัฒนาทางของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง รวมถึงสร้างแนวทางการดำเนินงานที่มีประสิทธิภาพ โดยมีข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

1. หน่วยงานราชการ เช่น กรมทางหลวง กรมโยธาธิการ และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ควรใช้ผลการวิจัยเพื่อปรับปรุงแนวทางการออกแบบและบริหารจัดการโครงการ โดยเน้นลดผลกระทบด้านจราจร ความปลอดภัย และสิ่งแวดล้อม พร้อมกำหนด แผนประเมินผลกระทบทางสังคม (SIA) อย่างเป็นระบบ
2. ภาคประชาชนและองค์กรภาคประชาสังคม สามารถใช้ข้อมูลนี้ในการเรียกร้องสิทธิในการมีส่วนร่วมในโครงการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน และเสนอแนวทางแก้ไขปัญหาคือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
3. สถาบันการศึกษาและนักวิจัย สามารถใช้ผลการศึกษาเป็นข้อมูลพื้นฐานเพื่อต่อยอดงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐานที่เป็นมิตรต่อชุมชน เช่น เทคโนโลยีติดตามผลกระทบแบบเรียลไทม์ หรือแนวทางลดผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม
4. ภาคธุรกิจและผู้รับเหมาก่อสร้าง ควรนำผลการวิจัยไปใช้เพื่อออกแบบและดำเนินโครงการก่อสร้างอย่างมีความรับผิดชอบ โดยคำนึงถึงมาตรฐานความปลอดภัย สิ่งแวดล้อม และส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชนในพื้นที่

เอกสารอ้างอิง

- กนกกุล เพชรอุทัย. (2567). ประเด็นความขัดแย้งและแนวทางแก้ไข กรณีศึกษาโครงการสำรวจและออกแบบทางต่างระดับ อำเภอเมือง จังหวัดสุราษฎร์ธานี. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 12(2), 189-200.
- จุมพล หุ่นพานิช และชมภูณช หุ่นนาค. (2565). *การออกแบบวิจัยเชิงคุณภาพสำหรับนักศึกษาปริญญาโทและปริญญาเอก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นิรันดร์ จงวุฒิเวศย์. (2531). นโยบายและกลวิธีการมีส่วนร่วมของชุมชนในยุทธศาสตร์การพัฒนาปัจจุบัน. กรุงเทพฯ : ศักดิ์โสการพิมพ์.
- สมบัติ นามบุรี. (2562). ทฤษฎีการมีส่วนร่วมในงานรัฐประศาสนศาสตร์. *วารสารวิจัยวิชาการ*, 2(1), 183-197.
- สุชาดา จักรพิสุทธิ์. (2547). ปฏิรูปการศึกษาในสังคมไทยชุมชนกับการมีส่วนร่วมจัดการศึกษานักวิชาการมหาวิทยาลัยเที่ยงคืน เข้าถึงได้จาก <http://www.midnightuniv.org/midnight2545/document9562.html>.
- Arnstein, S. R. (1969). A ladder of citizen participation. *Journal of the American Institute of Planners*, 35(4), 216-224. <https://doi.org/10.1080/01944366908977225>
- Becker, H. A. & Vanclay, F. (Eds.). (2003). *The international handbook of social impact assessment: Conceptual and methodological advances*. UK : Edward Elgar Publishing.
- Bullard, R. D. (1990). *Dumping in Dixie: Race, class, and environmental quality*. United States : Westview Press.
- Creswell, J. W., Hanson, W. E., Clark Plano, V. L. & Morales, A. (2007). Qualitative research designs: Selection and implementation. *The Counseling Psychologist*, 35(2), 236-264.
- Esteves, A. M., Franks, D. & Vanclay, F. (2012). Social impact assessment: The state of the art. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 30(1), 34-42.
- Fung, A. (2006). Varieties of participation in complex governance. *Public Administration Review*, 66(s1), 66-75. <https://doi.org/10.1111/j.1540-6210.2006.00667.x>
- Gifford, R. & Nilsson, A. (2014). Personal and social factors that influence pro-environmental concern and behavior: A review. *International Journal of Psychology*, 49(3), 141-157. <https://doi.org/10.1002/ijop.12034>
- Harvey, D. (2015). *The right to the city in the city reader*. (6th Edition). Oxford, UK : Routledge.

- Litman, T. (2013). Transportation and public health. *Annual Review of Public Health*, 34(1), 217-233.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. New York : Simon & Schuster.
- Rowe, G. & Frewer, L. J. (2005). A typology of public engagement mechanisms. *Science, Technology, & Human Values*, 30(2), 251-290. <https://doi.org/10.1177/0162243904271724>
- Sen, A. (1999). *Development as freedom*. Oxford : Oxford University Press.
- Stiglitz, J. E. (2012). *The price of inequality: How today's divided society endangers our future*. United States : W. W. Norton & Company.
- Vanclay, F. (2003). International principles for social impact assessment. *Impact Assessment and Project Appraisal*, 21(1), 5–11.
- World Bank. (1992). *Governance and development*. USA : World Bank Publications.
- World Health Organization. (2018). Ambient air pollution: A global assessment of exposure and burden of disease. *World Health Organization Reports*. Retrieved from <https://www.who.int/publications/i/item/9789241511353>